

De vergeten Wegh der Weegen

De Wegh der Weegen tussen Amersfoort en Utrecht, in de Gouden Eeuw aangelegd, was lange tijd een van de bekendste wegen van Nederland. Nu is hij in vergetelheid geraakt. Een stichting zet hem weer op de kaart.

tekst Jan Kas; beeld Stichting Wegh der Weegen en RD, Anton Dommerholt

Jakkeren over de A28 kon in zijn jeugd nog niet. „We toerden na Utrecht rustig verder richting Amersfoort”, zegt Henk van den Broek. „Vanuit Voorburg, waar we woonden, reden we naar een vakantiehuisje op de Veluwe. In een Ford Taunus, die ome Co had gehuurd, want hij had een rijbewijs. In een bakje achter de wagen stonden onze fietsen met zijtassen. Bij Huis ter Heide kregen we bij café Spitfire een ijsje. Dat was het grote vakantiegevoel voor mij.”

Later zou Van den Broek vrijwel dagelijks over de N237 rijden. Hij woonde in Bosch en Duin, later in Zeist, en werkte overwegend in Amersfoort. „Een waar genoegen. Veel groen en prachtige panden: erfgoed, maar ook nieuwe villa's. Zoveel moois was er steeds te zien. Het viel soms niet mee om de ogen op het asfalt te houden.”



D'allerbreedste Straet van d'allerbreedste Straten

Van den Broek is nu voorzitter van Stichting Wegh der Weegen, die sinds tien jaar de bekendheid van de oude provinciale weg tussen Utrecht en Amersfoort wil vergroten en het karakter van de historische route wil behouden en versterken. De befaamde bouwmeester Jacob van Campen – bekend van het Paleis op de Dam, de Nieuwe Kerk in Haarlem en het Mauritshuis en Paleis Noordeinde in Den Haag – ontwierp de 11 kilometer lange weg in 1647. „Tot dan bestond er tussen Utrecht en de kleine, maar rijke stad Amersfoort niet meer dan een kruip-door-sluip-doorroute”, aldus Van den Broek. „Het tussenliggende gebied was woest en leeg: vooral heidegrond. Er was wel behoefte aan een goede verbinding. Amersfoort nam het initiatief. De Utrechters voelden er zeker ook voor. Ze konden dan makkelijker de Eem bereiken. Deze rivier was destijds een belangrijke handelsroute naar de Zuidoostzee. In Amersfoort losten schepen hun vracht en die moest verder vervoerd worden.”

Lijnrecht

„De kortste weg tussen twee plaatsen is een rechte, moet Van Campen gedacht hebben”, veronderstelt Van den Broek. Het tracé, dat bij landgoed Vollenhoven aansloot op de eeuwenoude weg tussen Zeist en Utrecht, was meer dan 60 meter breed. Tot aan de introductie van de autosnelwegen in de twintigste eeuw zou in Nederland nooit meer zo'n brede weg worden aangelegd. „D'allerbreedste Straet van d'allerbreedste Straten”, zo beschreef Constantijn Huygens de weg in een gedicht over een tocht tussen Amersfoort en Utrecht.

Van Campen, die in Amersfoort op buitenplaats Randenbroek woonde, volgde voor zijn ontwerp het klassieke ideaal dat in de Gouden Eeuw bestond. Hij

baseerde zich op architectuurtraktaten van Italiaanse architecten. De Amersfoortse aristocraat Everard Meyster, een goede vriend van Van Campen, omschreef de weg als een nieuwe Via Appia en vergeleek hem dus met de beroemde Romeinse heerweg. Hij sprak in een gedicht van de „Wegh der Weegen.” Van Campens ontwerp was later een voorbeeld voor de Zeestraat tussen Den Haag en Scheveningen, Unter den Linden in Berlijn en de Avenue des Champs-Élysées in Parijs.”

De lijnrechte weg, toen nog van zand, had een uitgesproken monumentaal karakter met aan weerszijden drie rijen eikenbomen. Van Campen en zijn

Wegontwerp was voorbeeld voor Parijse Champs-Élysées

opdrachtgevers creëerden tegelijk een nieuw landschap. Langs de weg werden gratis grote bouwpercelen uitgegeven, „vakken” van exact gelijke maat (100 Gelderse roeden, 376 meter breed en half zo diep), die werden omwald met eikenhakhout. De nieuwe eigenaren moesten in ruil voor de grond de weg op eigen kosten aanleggen en onderhouden. Vakken werden van elkaar gescheiden door een zogeheten sortie –het Franse woord voor uitgang– die diende als toegang voor de schaapskudden naar de erachter gelegen heidevelden. Monumentale huizen als Zandbergen



Voorzitter Henk van den Broek (rechts) met bestuursleden Nico Broeders (links) en Cees Dubbeld.



en Beukbergen dateren van de beginperiode van de Wegh der Weegen. De ontwikkeling van buitenplaatsen kwam niet overal goed van de grond. Sommige gedeelten kregen pas later hun invulling. Gaandeweg zouden diverse vakantiekolonies en zorg- en onderwijsinstellingen zich langs de weg vestigen. Ook kwamen er kazernes: de Du Moulin-kazerne bij Amersfoort en de marechausseekazerne bij Soesterberg.

Snelweg A28

De Wegh der Weegen werd rond 1800 opgenomen in het eerste landelijke rijkswegenstelsel. In de twintigste eeuw veranderde er veel voor de weg. In de jaren tachtig werd de A28 geopend, de autosnelweg van Groningen naar Utrecht, waarmee de oude route degradeerde tot bijweg. Van den Broek bleef er gebruik van maken. „De oude weg wordt nu minder intensief bereden, maar veel lokale mensen kiezen hem wel. Voor het regionale woon-werkverkeer is hij een praktische, alternatieve route. Op de snelweg moet je maar afwachten of het verkeer niet vast komt te staan. Je bent misschien vijf minuten langer onderweg, maar deze weg geeft veel meer plezier.”

Met name rond Soesterberg veranderde er heel wat. In de jaren zestig is de Wegh om het dorp heen gelegd. Het oude tracé dóór Soesterberg bestaat nog wel. Het vliegveld bij Soesterberg werd een belangrijke NAVO-basis. Tussen 1954 en 1994 was er een Amerikaans squadron gelegerd. Soesterberg heeft er de vestiging van de eerste McDrive in Nederland aan te danken. De oude sorties van weleer zijn nu doorgetrokken in de nieuwe woonwijk op de opgeheven vliegbasis.

Industrie

Een doorn in het oog van Van den Broek en zijn stichting is de industrie die in de loop der jaren de Wegh der Weegen bij Soesterberg een ander aanzien heeft gegeven. „Die vormt een dissonant. Het is niet altijd mooi opgelost. Een rotte plek is het terrein van de afgebrande woonboulevard. Die hoek is helemaal kaal. Ik zie het als een kans om de Wegh der Weegen op dat punt te verbeteren, maar ja, het is privaat terrein en de operatie zou veel geld kosten. De vraag is of de provincie en de gemeente dat geld ervoor overhebben.”

Daarmee roert Van den Broek een gevoelig punt aan. „De weg loopt door vier gemeenten: Zeist, De Bilt, Soest en Amersfoort. Daarnaast hebben we ook nog met de provincie te maken. De betrokkenheid van vijf overheden maakt het gecompliceerd om voor het hele traject één visie te ontwikkelen, maar daar stuurt onze stichting wel op aan. Het juridisch-bestuurlijk instrumentarium dat er is, willen we



Jacob van Campen ontwierp de Wegh der Weegen in 1647.

„Hebben overheden geld over voor verbetering?”

benutten om de ruimtelijke ontwikkeling van de weg te versterken. De provincie heeft inmiddels een kwartiermaker aangesteld. Hopelijk zal die erin slagen om met de vier gemeenten te komen tot een gezamenlijke ruimtelijke visie voor de historische weg. Er moet wel iets structureels gebeuren om verrommeling, zoals bij Soesterberg, tegen te gaan.” De stichting stelt zich volgens de voorzitter niet al te star op. „Je kunt niet zeggen: „Ergens in het midden van de zeventiende eeuw is er een weg aangelegd en daar mag niks mee gebeuren.” Dat is na-



De Wegh bij Huis ter Heide, bij de voormalige Vliegbasis Soesterberg en de eerste McDrive in Nederland.

tuurlijk onzin. We leven nu en moeten oog hebben voor de noden van onze tijd. Neem bijvoorbeeld de grote behoefte aan maatschappelijke instellingen, aan zorgcentra of voorzieningen voor specifieke groepen. Van oudsher zitten er hier in de buurt al een aantal en het is niet onlogisch om daarvoor, langs de Wegh der Weegen, plek te maken. Het enige waar wij op willen letten, is dat dat dan wel zorgvuldig wordt ingepast.”

Eenheid

De stichting wil verder dat de Wegh der Weegen meer eenheid uitstraalt. Bij Soesterberg buigt het oude tracé van de Amersfoortseweg af van de oorspronkelijke rechtdoorgaande route. De Wegh komt nu uit op de zichtas van huis Vollenhoven. Die plek is enkele jaren geleden gemarkeerd met een imposant hekwerk, waarop in grote letters "Wegh der Weegen" staat. De kunstenaar nam de artistieke

vrijheid om één "e" weg te laten. Op de toegangswegen naar de Wegh zijn welkomstborden geplaatst die naar het bijzondere karakter van het tracé verwijzen. De voormalige sorties worden met een tegel aangegeven. Ook is een fietsroute langs de route ontwikkeld. „Het zijn kleine middelen om aandacht voor de weg te vragen”, aldus Van den Broek. Verder zijn in goed overleg met de provincie langs de hele route nieuwe bushokjes geplaatst met dezelfde vorm en kleur: zandgeel. Streekvervoerder Keolis heeft in de hokjes informatie over de Wegh der Weegen aangebracht. „Een andere wens, dat het hele traject Amersfoort-Utrecht de naam "Wegh der Weegen" zou krijgen, bleek echter een brug te ver”, zegt Van den Broek. „In elke gemeente heet de weg anders. Amersfoortseweg, Utrechtseweg, Amersfoortsestraat. Wat we wel hebben bereikt, is dat nu overal op de straatnaambordjes een ondertitel staat: "Wegh der Weegen””